

Бут Ілля Олександрович

Національний університет «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри цивільного процесу,
кандидат юридичних наук

ПІДВІДОМЧІСТЬ СПРАВ ТРЕТЕЙСЬКИМ СУДАМ: ТЕНДЕНЦІЇ ДО ЗВУЖЕННЯ

Встановлення підвідомчості спорів може як закріпленням певних загальних критеріїв для визначення підвідомчості справ третейському суду, так і закріпленням у законодавстві переліку категорій спорів, що можуть або, навпаки, не можуть розглядатися третейським судом. Встановлення виключного переліку спорів, що можуть розглядатися третейськими судами не є поширеною світовою практикою, оскільки у цьому разі необхідно або занадто детально перераховувати усі категорії спорів (що фактично неможливо, враховуючи різноманіття та динамічність цивільних правовідносин), або ж, як наслідок, — штучно суттєво звужити сферу застосування третейського розгляду, що не відповідає природі інституту альтернативного вирішення спорів та обмежує право особи розпоряджатися своїми правами, в тому числі і правом на обрання найбільш ефективного способу захисту порушеного права.

Український досвід свідчить, що законодавством встановлюється як загальний критерій справ, що підвідомчі третейським судам («спори, що впливають з цивільних та господарських правовідносин»), так і передбачаючи значний перелік спорів, виключених з компетенції третейських судів (ст. 6 Закону України «Про третейські суди») [1].

Перелік виключень є доволі широким, однак неодноразово робляться спроби законодавчих обмежень компетенції третейських судів. Так, законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні» № 6540 від 06 червня 2017 року (наразі відкликано суб'єктом законодавчої ініціативи), пропонував надати можливість розглядати спори у справах за позовами споживачів лише постійно діючими третейськими судами, які мають відповідати певним вимогам та надіслали повідомлення про відповідність таким вимогам Третейській палаті України. До вимог ініціатори законопроекту пропонували, зокрема, включити розміщення третейським судом на власному веб-сайті інформацію щодо положення про постійно діючий третейський суд, регламенту третейського суду, порядку подання позовної зави споживачем в електронному вигляді, контактні дані третейського суду, список третейських суддів, строк, на який їх включено до такого списку,

та порядок, відповідно до якого вони були включені до списку тощо [2].

В той же час, останньою законодавчою ініціативою щодо розширення переліку непідвідомчих спорів є Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України № 8607 від 13 липня 2018 року [3], яким пропонується додатково виключити низку категорій спорів, серед яких можна окремо зазначити наступні справи, які мають переважно приватно-правову природу:

1) справи у спорах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство, у тому числі справи у спорах про визнання недійсними будь-яких правочинів (договорів), укладених боржником; стягнення заробітної плати; поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника, за винятком спорів про визначення та сплату (стягнення) грошових зобов'язань (податкового боргу), визначених відповідно до Податкового кодексу України, а також спорів про визнання недійсними правочинів за позовом контролюючого органу на виконання його повноважень, визначених Податковим кодексом України;

2) щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, визнання недійсними актів, що порушують права на майно (майнові права), якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав чи спору, що виник з корпоративних відносин;

3) спори щодо неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці;

4) справ у спорах між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи, за позовом власника (учасника, акціонера) такої юридичної особи, поданим в її інтересах.

Спроби звуження компетенції третейських судів є не новими, адже подібним чином компетенція третейських судів вже звужувалася у 2009-2011 роках, що призвело до зниження популярності третейського розгляду. В той же час, держава, що декларує спрямованість на побудову громадянського суспільства, навпаки повинна гарантувати якомога ширший спектр можливостей для вибору ефективного способу захисту порушеного права. А недопущення зловживань у третейському розгляді повинно відбуватися не шляхом звуження переліку арбітрабельних категорій спорів, а шляхом посилення державного контролю за третейськими судами та третейським розглядом.

Зокрема, щоб зменшити кількість «кишенькових» дрібних судів існує нагальна потреба у запровадженні додаткових критеріїв, яким має відповідати як сам постійно діючий третейський суд (щодо кількості третейських суддів, наявності веб-сайту, де б розміщувалася офіційна інформація про третейський суд, його положення та регламент тощо), так і організація, при якій він створений (кількості учасників асоціації, при якій створено третейський суд, реального ведення ними господарської діяльності).

Таким чином, доцільним буде зменшення кількості самих постійно діючих третейських судів та розширення переліку підвідомчих категорій справ, створення спеціалізованих третейських судів при асоціаціях у відповідній галузі, які могли б розглядати лише обмежену кількість категорій спорів у чітко визначеній галузі.

Все це свідчить про те, що вказані у Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 цілі щодо розширення способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів, розширення переліку категорій справ, які можуть вирішуватися третейськими суддями, залишаються наразі декларативними, оскільки впродовж проведеної процесуальної реформи положення підвідомчості справ третейським судам так і не були вдосконалені.

Список використаної літератури:

1. Про третейські суди : Закон України від 11 травня 2004 року № 1701-IV (із зм. і доп.) // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 35. — Ст. 412.
2. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні № 6540 від 06 червня 2017 року [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61950.
3. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України № 8607 від 13 липня 2018 року [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64442.